

Кукель Г.С.

аспірант,

Вінницький національний аграрний університет

ОЦІНЮВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ РИНКОВОГО ТИПУ ЗА ЕКОЛОГІЧНИМ КРИТЕРІЄМ

Аналізування літературних джерел з питань організаційної реструктуризації сучасного вітчизняного сільського господарства засвідчило явний акцент на соціально-економічних аспектах існуючих проблем. За всієї важливості останніх хотіли б наголосити на наявності серйозних екологічних дисфункцій, які виникли чи загострилися впродовж періоду ринкових реформ.

Загальновідомим в аграрній науці є концепт безпосереднього зв'язку між, з одного боку, продуктивністю і сталістю землеробства та, з іншого, динамікою родючості ґрунту. Звідси екологічна досконалість землеробства може бути визначена за спрямованістю загального процесу відтворення родючості ґрунту, у т.ч. за аналітичними показниками оцінювання бездефіцитності балансу родючості. Негативне оцінювання системи землеробства обумовлено зниженням вмісту органічної речовини (гумусу) у ґрунті, тоді як прийнятним може вважатися ситуація досягнення сталості даного показника в процесі виробництва. Натомість еталонною може вважатися система землеробства, яка забезпечуватиме збільшення вмісту органічної речовини та підвищення внаслідок цього родючості ґрунту. Зазначене дозволяє запропонувати економічне обґрунтування такого екологічного показника як інтенсивність відтворення родючості ґрунту через параметричні дані середньозважених величин співвідношення процесів синтезу і розкладу органічної речовини.

Обрахунки показали, що загалом по землеробству Вінницької області середня інтенсивність мінералізації органічної речовини ґрунту за досліджуваний період становила близько 1,1 т/га сільгоспугідь (1,03 т/га у 2013-2015 рр.). Можна стверджувати, що за цим показником система землеробства в період ринкових реформ істотно не змінилася. Галузь функціонує за умов усталеного негативного балансу відтворення родючості ґрунту. При незмінних умовах і у період т.з. «соціалістичного» землеробства, і у ринкових умовах відтворювалося не більше 80% втраченої щорічно частки органічної речовини ґрунту. Тобто з приблизно 1,1 т/га такої відновлювалося лише близько 0,7-0,8 т/га; при цьому близько 0,3-0,4 т гумусу на 1 га сільгоспугідь не відновлюється, а, отже, втрачається назавжди.

Дані про негативний баланс дозволяють виокремити роль безпосередньо ринкових реформ у зазначених процесах. По-перше, проблема дуже гостро існувала і у до реформений період. По-друге, поглиблення екологічної кризи у галузі, збільшення негативного балансу мало місце в період занепаду землеробства наприкінці 90-х – на початку 2000-х рр. Це може бути ілюстровано тими фактами, що за вказаний період розрив між втратами родючості та її відновленням дуже посилювався. Так, якщо на 1990 р.

негативний баланс складав близько 30%, то у 2000 р. – більше 50%. І по-третє, у вказаному екологічному аспекті економічне зростання у галузі в останній період принципово нічого не змінило у порівнянні із дореформеним станом – проблема залишилася умовно на тому ж рівня за кількісними критеріями оцінювання.

Загалом можна стверджувати про слабку тенденцію зростання рівня мінералізації гумусу по мірі зростання розмірів підприємств. Так, для малих підприємств, переважна частина яких складала ФГ, був характерним найменший рівень втрати родючості, який на 4-10% був меншим аніж на підприємствах середнього та великого аграрного бізнесу. Пояснити це можна тим, що по мірі концентрації виробництва зростала частка просапних (за рахунок в першу чергу технічних та кукурудзи на зерно) культур. Разом із тим не можна не відзначити той факт, що саме на підприємствах середнього розміру (по області та в окремих районах) втрата родючості була найвищою. Тому стверджувати про виснаження землі насамперед за рахунок екологічно необґрунтованого інтенсивного землеробства в агрохолдингах, як це досить поширено у літературних джерелах, підстав не має. Факти свідчать про загальний характер проблеми для всіх підприємств.

Практична значимість запропонованого підходу полягає у тому, що, не залежно від форми та розміру землекористування, будь-яке підприємство, його власник зможе чітко визначити потенційні втрати родючості як наслідок використовуємої системи господарювання, а також розробити та аргументувати варіанти досягнення бездефіцитного балансу родючості та відповідно уникнути штрафних санкцій. З огляду на все вище зазначене, складовими елементами універсального екологічного бізнес-плану повинні бути чітко визначені на період планування – наступний рік – кількісні показники наступних характеристик: 1) співвідношення ріллі, сінокосів та пасовищ, багаторічних насаджень; 2) структура посівних площ; 3) планова урожайність та обсяги відповідного внесення мінеральних та інших добрив; 4) планова площа сидератних посівів із прогнозом продуктивності зеленої маси; 5) обсяги внесення органічних добрив з уточненням виду та стану добрив; 6) планові обсяги побічної продукції, яка буде внесена як органічне добриво. На основі цих даних менеджером підприємства повинен бути здійснений обрахунок балансу органічної речовини ґрунту. По завершенню календарного року господарюючим суб'єктом повинен складатися звіт по виконанню плану, де буде уточнено всі планові цифри та визначено фактичну урожайність із внесенням необхідних поправок до розрахунку балансу та, звідси, корегування суми штрафу.

Загалом же, на наше переконання, система сучасного землеробства дозволяє без будь-яких проблем вибудувати бездефіцитний баланс відтворення родючості ґрунту за умови стимулюванні господарів до ощадливого землекористування.